

FAKULTA
SOCIÁLNÍCH VĚD
Univerzita Karlova

Posudek na habilitační práci Marka Antoše *Parlamentní forma vlády v České republice, její deficity a možnosti zefektivnění*

Předložená habilitační práce je prací mezioborovou, kombinující přístupy ústavního práva a komparativní politologie (*comparative politics*). Přestože se autor ve své práci hlásí k právu („V této práci se snažím být právníkem.“ /str. 15/), což je v jeho případě samozřejmě naprosto přirozené, často v ní využívá politologických přístupů, konceptů a teorií. Považuji to za správnou věc. Autorova mezioborovost je inspirující a hodna ocenění a vlastně i nutná, protože samotné autorem zvolené téma se pohybuje „v hraniční oblasti“ (ústavního) práva a komparativní politologie, kdy se některé aspekty zkoumané problematiky jeví spíše jako ústavněprávní (typicky ústavní postavení výkonné moci) a jiné jsou spíše doménou politické vědy (typicky volby a volební systémy). Nicméně hned v úvodu předesílám, že moje hodnocení Antošovy habilitační práce je vzhledem k mé profesi poznamenáno politologickým úhlem pohledu, resp. politologickými přístupy a zvyklostmi. Hned na úvod bych také rád předestřel, že úkolem oponenta je oponovat, tj. předkládat kritické poznámky a komentáře. Moje polemika s autorem je tedy samozřejmá a neznámá, že by jeho práce neměla být kvalitní. Naopak, jestliže nějaká práce vyvolává polemiku, ukazuje to, že je prací podnětnou, vzbuzující zájem, což je jistě pozitivní.

Práce začíná rozsáhlým úvodem, v němž autor zasazuje jím zvolené téma do širších komparativních a konceptuálních souvislostí, přičemž některé pasáže úvodu připomínají „*state of the art*“. Takové pojetí úvodu je jistě možné a asi proti němu nelze mnoho namítat, nicméně pokud bych měl hned na začátku posudku uplatnit výše zmíněný politologický úhel pohledu, pak bych dodal, že politologické práce jsou silně ovlivněny či snad přímo ovládnuty anglosaským stylem, který si potrpí na úvody koncipované ve smyslu „vysvětlí co budeš zkoumat a jak to budeš zkoumat“, tedy kladou důraz zejména na metodologii výzkumu, teprve pak následují konceptuální pasáže umístěné do zvláštní kapitoly. Autor však vysvětluje využívané koncepty (včetně jejich komparativních souvislostí) průběžně v dalších kapitolách, což je legitimní postup. Přesto si ale myslím, že na začátku práce autor mohl vysvětlit, co si představuje pod pojmem „zefektivnění“ českého parlamentarismu, tedy koncept, který je zmíněn v samotném názvu práce. V komparativní politologii existuje rozsáhlá diskuse o různých pojetích efektivity politického systému (*efficiency vs. effectiveness*), která má dalekosáhlé teoretické a aplikační důsledky.

Práce je po úvodu rozdělena do šesti kapitol (plus závěr), které reflektují jednotlivé oblasti, jež autor považuje za důležité pro zkoumání otázky „zefektivnění“ českého parlamentního režimu. Nejprve se zabývá

FAKULTA
SOCIÁLNÍCH VĚD
Univerzita Karlova

problematikou ustavování vlády a postavením předsedy vlády. K této kapitole nemám závažnějších připomínek, považuji ji za zdařilou a zajímavou, zejména z komparativního hlediska (hlavně str. 27–28). Autor správně vyhodnotil český způsob ustavování vlády v evropském srovnání jako „neobvyklý“ (str. 27), osobně bych v návaznosti na výzkumy českého politologa docenta Miloše Brunclíka výslovně zmínil, že prezidentova role je v procesu ustavování vlády v kontextu evropských parlamentních (nikoli poloprezidentských) republik bezprecedentní, a to ve smyslu prezidentovy síly, což ostatně ukazují autorem dobře popsané peripetie s ustavováním vlád v kapitole 2.2 (zde bych doporučil využít výborných knih o české politice profesora Lubomíra Kopečka z Masarykovy univerzity). V závěru kapitoly je uvedeno doporučení vyřadit prezidenta republiky z procesu jmenování a odvolávání členů vlády (str. 42). To je zajímavé (a radikální) doporučení, které mě přivedlo k obecné metodologické otázce (nikoli kritice), nakolik má v *policy paper* (Antošova práce částečně je *policy paper*) figurovat doporučení, které je zjevně nerealizovatelné. Měli bychom navrhopvat věci, které jsou optimální obecně, nebo věci, které jsou optimální a současně realistické? (Analogicky viz např. zaznívající návrh na navrácení se k nepřímé volbě českého prezidenta.)

Následuje kapitola zabývající se postavením prezidenta republiky. Tuto kapitolu považuji rovněž za zdařilou a zajímavou a připojím k ní jen několik drobných poznámek, ovšem s výjimkou upozornění na jednu z mého pohledu zjevnou chybu, která se objevuje hned v první větě (str. 43; pak se ještě opakuje na str. 68 a na str. 142). Autor tvrdí, že „Jednou z forem racionalizovaného parlamentarismu je poloprezidentská forma vlády po francouzském vzoru (str. 43).“ Na str. 142 dokonce uvádí, že Francie je „modelovou zemí s racionalizovaným parlamentarismem“. To je podle mého názoru matení pojmů (*conceptual misformation*). Demokratický režim může být buď parlamentní (třebaže racionalizovaný), nebo poloprezidentský. Respektive, autor touto větou popírá existenci poloprezidentského režimu *sui generis*, což je sice možné, ale podle mě nesprávné. V převládající komparativní politologii sice existují názory, že poloprezidencialismus neexistuje jakožto svébytný typ demokratického režimu, tyto postoje jsou ale naprosto ojedinělé (zastává jej např. Alan Siaroff). Drtivá většina politologů ve světě zastává opačný názor (paradoxně s výjimkou Francie; na druhou stranu se tam ovšem odpůrci /francouzského/ poloprezidencialismu rekrutují především z řad ústavních právníků). Autor si toho musí být vědom, protože ve své habilitační práci používá Sartoriho knihu *Srovnávací ústavní inženýrství*, kde Sartori podrobně a přesvědčivě obhajuje typologickou svébytnost poloprezidencialismu a považuje pátou francouzskou republiku za prototyp poloprezidencialismu. Mám za to, že pokud by autor skutečně zastával

FAKULTA
SOCIÁLNÍCH VĚD
Univerzita Karlova

názor, z mého hlediska nesprávný, že poloprezidencialismus jako takový neexistuje (je jen variantou parlamentarismu), měl by jej ve své habilitační práci vysvětlit a obhájit.

Následují drobné komentáře. Myslím, že lepším příkladem modernizace tradičních monarchií ve smyslu demokratizace „úřadu panovníka, který byl nahrazen voleným prezidentem“ (str. 45) je např. Francie a ne USA, protože USA monarchií nikdy nebyly. Argument na straně 48, že prezident se může opřít o větší počet hlasů než jiní ústavní činitelé, protože je volen v jednom celostátním volebním obvodu, je spíše politického, a ne odborného rázu a může být politiky použit účelově a demagogicky. Na straně 53 autor přisuzuje neklasické pojetí demokracie Popperovi, ve skutečnosti je ale přisuzována Schumpeterovi. Myslím, že argument pro omezení prezidenta založený na ústavní zvyklosti (str. 63) by měl být nahrazen/doplňen argumentem obecné povahy a funkčních mechanismů parlamentního režimu. Obdobně (správné) tvrzení, že „je to právě vláda, kdo řídí domácí i zahraniční politiku státu (str. 66)“ plyne z obecné povahy parlamentarismu.

Další kapitola pojednávající o volebním systému pro volby do Poslanecké sněmovny je mnohem více politologická než ústavněprávní. Možná právě proto autor věnoval téměř 20 stran textu líčení základních poznatků z teorie volebních systémů (typologie volebních systémů, tzv. Duvergerovy zákony, *gerrymandering*, *malapportionment*). Myslím, že se jedná o natolik známé věci, které lze najít v každé učebnici politologie (včetně těch českých), že snad ani nebylo nutné věnovat jim tolik pozornosti a stačilo odkázat na příslušnou literaturu. Autor také věnuje mnoho pozornosti volební geometrii, což je v souvislosti s českými debatami o volebním systému a jeho možné reformě pozoruhodné a originální (a zajímavé), je ale otázkou, nakolik to souvisí s tématem celé práce, kterým je problematika fungování a případné reformy českého parlamentního režimu. Myslím, že je příznačné, že autor jako příklady uvádí volby do zastupitelstva Prahy (str. 98) nebo senátní volby (99 a násl.), oboje však s racionalizací parlamentního režimu souvisí nanejvýš zprostředkovaně. Také závěrečná doporučení (str. 105–106) se obdobně jako ve výše uvedeném případě (prezident a vláda) týkají věcí, které jsou jen stěží prosaditelné a celá debata je tak spíše akademického než praktického rázu. Na druhou stranu jí to však neubírá na zajímavosti. Autor se v dané problematice (volební geometrie) velice dobře orientuje a jeho postřehy jsou akademicky plně relevantní.

Obdobně neotřele je zpracována následující kapitola pojednávající o politických stranách a vnitrostranické demokracii, která je navzdory svému názvu celá věnována financování politických stran. Tady je vidět autorovo zaujetí pro věc, jistě se jedná o jeho oblíbené téma, ostatně o této

FAKULTA
SOCIÁLNÍCH VĚD
Univerzita Karlova

problematice již v minulosti publikoval. V podstatě pro tuto kapitolu platí to samé, co pro předchozí: velice originální přístup a výborná znalost problematiky, ale slabá provázanost s hlavním tématem celé habilitační práce. (V politologických analýzách racionalizace parlamentního režimu se obvykle posuzuje otázka vnitrostranického života ve smyslu různých modelů vnitřní organizace stran, což má souvislost s jejich vnitrostranickou soudržností a disciplínou.) Zaujal mě v kapitole více či méně explicitně patrný autorův názor, že politické strany by měly mít hodně členů, a naopak tedy že nízký počet členů má negativní dopady na kvalitu demokracie. Opravdu tomu tak je? Myslím, že se jedná o něco, čemu se v politologii v různých souvislostech někdy říká „konvenční moudrost“ (*conventional wisdom*), kdy něco automaticky považujeme za dané, ale realita je mnohem složitější (typicky např. tvrzení, že čím vyšší volební účast v demokracii, tím lépe, což ale ve skutečnosti vůbec neplatí). Úbytek členstva politických stran je celoevropským trendem a má mnoho příčin, z nichž některé jsou přirozené a ne vždy negativní (ani u nás nejde jenom o pozůstatek odporu ke stranictví zděděný z komunistického režimu, jak autor tvrdí na str. 109). Naopak, tradiční vysoký počet členů stran nemusí automaticky být kladným jevem – typicky viz Rakousko a jeho partokracie, v níž, s nadsázkou řečeno, i o řediteli mateřské školky rozhoduje či rozhodovala stranická příslušnost. Autor však koncipuje svá doporučení na změnu financování stran tak, aby usilovaly o zvýšení počtu členů (str. 113), což má zřejmě vést ke „zkvalitnění“ demokracie u nás, a tedy k zefektivnění parlamentního režimu (str. 131). Nejsem si jist, zda by to tak fungovalo. Ale to je věc diskuse, v žádném případě netvrším, že je autorova analýza financování stran nekvalitní. Snad bych jenom netvrdil, že ČSSD je tradiční masovou stranou (str. 126). ČSSD je *catch-all* stranou. Pokud u nás vůbec existují nějaké strany mas (Duverger), pak by se to týkalo asi jenom KSČM a KDU-ČSL (připomínám, že definičním znakem masové strany není jenom počtu členů).

Poslední dvě stručnější kapitoly jsou věnovány referendu a finanční ústavě. Tyto kapitoly považuji za zajímavé a celkově bezproblémové. Práce je dále zakončena velmi stručným závěrem a bibliografií.

Jakkoli má v každé práci přednost obsah před formou, neodpustím si malé povzdechnutí nad její pokulhávající úpravou, kdy práce byla zřejmě dokončována ve spěchu. Na str. 32 chybí název citovaného článku; text v poznámce č. 110 na str. 32 je zopakován na str. 35; text poznámky č. 155 na str. 49 je nedokončený; stejný text na str. 66 je uveden dvakrát, nejprve přímo v textu samotném a potom v pozn. č. 185; s modifikací Duvergera přišel „jiný G. Sartori“ (str. 72), z čehož by plynulo, že existují dva G. Sartoriové; strana 107 je prázdná; kapitola o finanční ústavě nekonzistentně jako jediná nemá závěr s doporučeními (doporučení jsou uvedena průběžně

FAKULTA
SOCIÁLNÍCH VĚD
Univerzita Karlova

v textu kapitoly); grafy, tabulky a mapy mohly mít lepší úpravu (názvy s číslováním, ne všude jsou uvedeny zdroje) apod.

Na závěr bych rád uvedl, že předložená habilitační práce je prací přínosnou a zajímavou, obsahuje řadu originálních postupů a zjištění. Nic na tom nemění výše uvedené kritické komentáře a výtky.

Habilitační práce Marka Antoše *Parlamentní forma vlády v České republice, její deficit a možnosti zefektivnění* splňuje požadavky standardně kladené na společenskovední habilitační práce na Univerzitě Karlově a jako taková může být podkladem pro autorovo úspěšné absolvování habilitačního řízení. Toto své tvrzení opírám nejen o posuzovanou habilitační práci, ale také o znalost celé dosavadní Antošovy kvalitní publikační činnosti.

V Tachlovicích dne 10. září 2019

prof. PhDr. Michal Kubát, FMD.